

УДК: 37.01

*Н. О. Капітан**(Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)*

ВПЛИВ СЛОВЕСНОЇ ПОЗИТИВНОЇ ОЦІНКИ НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

Розглядається проблема формування моральної культури шляхом позитивного оцінювання діяльності студентів. Пропонується тактика словесної позитивної оцінки для стимулювання та вдосконалення особистості. Подано класифікацію позитивних словесних оцінок, їх вербалізацію. Аналізується похвала як один із способів передати експресивно-емоційні враження та викликати в адресата позитивний емоційний стан. Розглядаються особливості функціонування компліментів у маніпулятивному дискурсі в процесі навчання у вищій школі. Також окреслено основні завдання процесу виховання моральної культури студентів у ВНЗ.

Ключові слова: моральна культура, позитивнооцінна лексика, маніпулятивність, формування, комплімент.

Н. О. Капітан

ВЛИЯНИЕ СЛОВЕСНОЙ ПОЛОЖИТЕЛЬНОЙ ОЦЕНКИ НА ФОРМИРОВАНИЕ НАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ

Рассматривается проблема формирования нравственной культуры путем положительного оценивания деятельности студентов. Предлагается тактика словесной положительной оценки для стимулирования и совершенствования личности. Представлена классификация положительных словесных оценок, их вербализация. Анализируется похвала как один из способов передать экспрессивно-эмоциональные впечатления и вызвать у адресата положительное эмоциональное состояние. Рассматриваются особенности функционирования комплиментов в манипулятивном дискурсе в процессе обучения в высшей школе. Также определены основные задачи процесса воспитания нравственной культуры студентов в ВУЗе.

Ключевые слова: нравственная культура, положительнооценочная лексика, манипулятивность, формирования, комплимент.

N. Kapitan

THE INFLUENCE OF COMPLIMENTS IN THE FORMATION OF MORAL CULTURE STUDENTS

The article deals with a problem of creating a moral culture environment through a positive evaluation of student's activity. The tactics of positive verbal assessment for stimulation and individual improvement is discussed. The classification of positive verbal evaluations and their verbalization is provided. The praise is analyzed as one of the ways of transferring the expressive and emotional impressions to cause the recipient's positively emotional state. The project examines the features of functioning the compliment in a manipulative discourse in the process of learning in higher education. Also, some core tasks of the morale culture training for students in higher educational establishments are illustrated.

Key words: moral culture, positively evaluate vocabulary, manipulation, formation, compliment.

Особливістю вищої школи є її спрямованість на формування духовно багатих, високоморальних та освічених фахівців. Першою необхідною умовою формування кожної особистості є вплив на її свідомість, а саме на розум і почуття людини з метою формування позитивних якостей і подолання негативних. Одним із основних засобів впливу є слово вчителя, яке має позитивно впливати на розвиток особистості.

Усне слово має могутню силу впливу на свідомість як адресанта, так і адресата, адже «є носієм почуття та думки» (О. Потебня), тому мовці, а особливо педагоги, повинні усвідомлювати моральну відповідальність за сказані слова і їх потужний вплив на формування моральної особистості. Якимось мудреці запитали Цицерона: «Коли б ти став імператором, то який перший закон ти запропонував прийняти сенату?», на що Цицерон відповів: «Це був би закон про відповідальність за сказані слова» [10]. Бог створив світ лише силою Свого слова. І цим Словом Він створив людину – істоту подібну до Себе за всіма своїми ознаками. Право й можливість людині говорити є Божим бажанням.

Про значущість слова завжди говорили митці слова, «інженери людських душ»: слово як зброя (Т. Шевченко «Ну що б, здавалося, слова...», Леся Українка «Слово, чому ти не твердая криця...», О. Олесь «О слово рідне! Орле скутий!..», Р. Сердешний «Слово – це міцная зброя...», М. Григорук «Моєю зброєю є слово...»), сила слова (В. Сосюра «Я знаю силу слова», Л. Костенко «Страшні слова, коли вони мовчать...», Н. Красоткіна «Слово», Н. Марценюк «Могутнє Слово») тощо. Психологія сприйняття є індивідуальним явищем, але сказані слова так чи інакше впливають на свідомість, почуття реципієнта. Таких переконань був і французький письменник, літературний критик А. Франс, який писав про те, що немає нічого могутнішого за слово і без нього світ належав би грубій силі.

Мета нашого дослідження – проаналізувати вплив компліментів на формування моральної культури студентів та з'ясувати роль позитивнооцінної лексики у вихованні моральної особистості.

Згадаємо слова апостола Павла, який говорив: «Нехай гниле слово не сходить з уст ваших». Це означає, що всяке погане слово – це не просто гріх, що загрожує нашій душі, а реальна небезпека для цілого людського організму, навіть – для середовища. Український педагог-гуманіст В. Сухомлинського, що словом відмикав найпотаємніші куточки дитячих душ, стверджував, що у «школі все починається зі слова», не виняток і вища школа. Слово має багато функцій (номінативна, стимулююча, виховна та ін.), але далеко не останньою є функція формування особистості. Цілком доречним є вислів О. Сухомлинського, що «словом можна вбити й ожити, поранити і вилікувати, посіяти тривогу й безнадію і одухотворити, розсіяти сумнів і засмутити, викликати посмішку і сльози, породити віру в людину і посіяти зневіру, надихнути на працю і скувати сили душі...» [8, с. 279], а це не що інше як виховання і формування людини.

Аби не траплялися такі ситуації, яка у шкільні роки трапилася з юним Томасом Едісоном у школі, коли вчителі визнали його нездатним до навчання, викладач повинен, першою чергою, вірити у можливість вихованців, вміння бачити таланти і досягнення, вчасно та справедливо їх оцінювати. Варто звернути увагу на ознаку «вчасно», адже добре слово (похвала), яке має конкретного адресата, повинно бути актуальним. Про це свідчить зауваження видатного судового діяча А. Коні: «Безсиле саме по собі слово стає могутнім, сказане вміло, щиро і вчасно» [5, с. 61].

Спостерігаючи за педагогами протягом років, Х. Алчевська поділила їх на дві категорії: ті, що «входять до школи з якимось нервовим бажанням шукати недоліки», і ті, що «входять до школи з любов'ю до справи, вони намагаються знайти в ній якомога більше хорошого; як мати в улюбленій дитині, вони захоплюються всім, чим можна захопитися, вони радіють з усього, з чого можна радіти» [11]. Очевидно, що саме такі мають право зватися Вчителем.

Похвала вживається мовцем із метою повідомити позитивну оцінку діяльності та викликати в адресата позитивний емоційний стан. Про силу сказаного вчителем слова говорили Х. Алчевська, А. Дістерверг, Я. Коменський, І. Огієнко, В. Сухомлинський, К. Ушинський тощо. Похвалу та позитивне оцінювання досліджували такі вчені, як Н. Василенко, З. Галімова, Н. Германова, Т. Космеда, І. Морозова, К. Мудрова, І. Шкіцька та ін.

Сучасні вчені (Л. Григорович, О. Вишневецький, М. Фіцула) дійшли висновку, що моральне виховання є одним із головних факторів формування сучасного спеціаліста, а проблема моральної оцінки діяльності людини – одна з найбільш актуальних та перспективних проблем сучасної науки, адже багато в чому впливає на світогляд людини, її менталітет.

Формування Людини в людині – один з важливих аспектів виховання. «Учитель – це не той, хто чогось навчає, а той, хто здатний надихнути учня виявити все найкраще в самому собі, аби відкрити те, про що він уже знає» (Пауло Коельо) [6]. Вважаємо, що можна не запам'ятати теорію та практику навчання, але виховання добрим словом – завжди запам'ятовується. Про вічність і значущість слова писав М. Пришвін: «У кожній душі слово живе, горить, сяє, немов зоря на небосхилі, і як зоря гасне, коли, закінчивши свій життєвий шлях, злетить із наших вуст. Тоді сила цього слова, як світло згаслої зорі, летить до людини на її шляхах у просторі і часі. Людини тієї немає, а слово залишається і летить із покоління в покоління, як світло погаслої зорі у Всесвіті» [7].

Формування особистості людини триває все життя, втім, період навчання у вищій школі відіграє особливу роль у цьому процесі. Педагогічна діяльність є невід'ємною складовою освітнього простору, і від її якості безпосередньо залежить, наскільки освіта сприяє розвитку особистості учня, студента в цілому і моральному розвитку зокрема [3, с. 327]. Саме в цей час у студента закладаються основи тих моральних орієнтирів, з якими він увійде в нову для нього атмосферу діяльності, де відбуватиметься його подальший розвиток як особистості. Для цього система навчально-освітнього процесу повинна бути вибудована на ґрунті гармонізації розвитку студента і як фахівця, і як особистості.

Тактика позитивного оцінювання, за словами І. Шкіцької, характеризується однією з важливих рис – маніпулятивністю, основою якої є стратегія підвищення значущості співрозмовника, адже компліментарні висловлювання та інформація у вигляді похвали завжди позитивно апелюють до свідомості реципієнта і тим самим видозмінюють або ж взагалі формують моральну культуру особистості. Згадана вище стратегія реалізується як повідомлення слухачу позитивної інформації у вигляді похвали, компліментів, схвальних оцінок або вираження позитивного ставлення, які є незамінними елементами морального виховання.

Ключовою умовою ефективності морального виховання студентів є побудова відносин довіри, взаємоповаги, відповідальності за себе та інших, взаємовимогливості. Повноцінний розвиток та формування моральної культури студента відбуватиметься лише в атмосфері радості, позитиву, в процесі продуктивних форм навчання. Ще В. Сухомлинський наголошував на тому, що нормальне навчання неможливе без емоційного настрою уроку. Завдання викладача – створити позитивний психологічний клімат в аудиторії, навести контакт з кожним студентом. Мова йде не лише про збудження почуттів формами роботи на занятті (гра, технічні засоби навчання, роздатковий матеріал тощо), а й піднесення духу та настрою на словесному рівні.

Моральне виховання вимагає створення такої атмосфери, в якій кожен відчував би себе значущим та корисним. Викладач повинен побачити цінність в кожному студентові: «...Побачити добро в кожній людині є основою любові до всіх. Вважають, що наша душа вимірюється саме тим, наскільки вона навіть в найгіршій людині вміє відшукати елемент добра і за це полюбити її» (О. Вишневецький) [4]. За словами Г. Васяновича, педагогічна діяльність у моральному вимірі культурно й соціально детермінована, проте свого справжнього вияву вона досягає на рівні суб'єктності, де важливе місце належить вчинкові. Його особливість полягає в тому, що за своєю сутністю він є вищою моральною цінністю, мірою людського буття [3, с. 327]. У цьому контексті, на нашу думку, одним із моральних вчинків педагога є словесне позитивне оцінювання студентської діяльності, адже «гарне у вчинках людини і є мораль» (К. Ушинський). Велике лихо в тому, вчив В. Сухомлинський, що педагог не вміє вибирати із скарбниці мови саме ті слова, які необхідні (виділено нами – Н. К.), щоб знайти шлях до єдиного, не схожого на інші, людського серця. В процесі виховання норм моралі і

моральності викладач повинен словом викликати позитивні емоції. Слово має бути з глибоким змістом, емоційно забарвленим, залишати відбиток у думках і душі вихованця. Завдання вихователя полягає в тому, щоб розмова з вихованцем викликала в останнього власні думки, переживання, стимулюючи до активної діяльності.

Ми вважаємо, що кожен комплімент і похвала, інколи навіть підсвідомо, впливають на формування моральних рис та орієнтирів особистості. Огляд літератури (І. Шкіцької, Т. Космеди) та наші попередні дослідження дозволили прокласифікувати та проаналізувати варіанти позитивного оцінювання викладачами діяльності студентів і виділити такі типи словесних оцінок:

1. Компліменти стосовно вмінь, здібностей, можливостей та заслуг, а саме:

а) щодо виконання студентом певних дій (гарне виконання патріотичної пісні на конкурсі, творчий підхід до написання твору тощо);

б) компліменти, що стосуються вмінь, навичок, знань (володіння ораторським мистецтвом, знання української мови, уміння орієнтуватися в нестандартних ситуаціях, володіння іноземними мовами тощо);

в) ті, що спрямовані на оцінювання заслуг (успіхи в навчанні, у спорті тощо) ;

г) які вказують на позитивні результати (служіння країні, допомога людям тощо).

2. Компліменти, що характеризують інтелектуальні риси студента (розум, мудрість, начитаність тощо).

У компліментарних висловлюваннях із незаміщеною позицією оцінного предиката позитивну оцінку на себе може перебирати займенник такий, наприклад: Ось такі студенти, як Іван, зможуть досягти успіху у сфері цивільного захисту.

3. Компліменти на позначення моральних рис:

а) висока моральність та духовна сила;

б) доброта;

в) чесність і справедливість;

г) великодушність, відповідальність за інших;

д) щедрість і скромність.

Моральні риси студента можна оцінити також за допомогою висловлювань, що містять лексеми «серце» і «душа». Так, атрибутивними поширювачами в маніпулятивних контекстах слова «душа», за визначенням І. Шкіцької, часто виступають прикметники «золота», «світла», «чесна», «щира» [9, с. 266]. Наприклад: Світла душа Михайла вселяє віру в перемогу добра.

4. Компліменти, що стосуються зовнішності, можуть виражати оцінку:

а) загальну: Єдина дівчина Юля прикрашає чоловічий колектив Інституту пожежної безпеки;

б) «локальну»: Карі очі, чорні брови – ось справжня українська краса.

5. Окрему групу становлять компліменти, що стосуються імені: У вас рідкісне ім'я – Таїсія. А ви знали, що дівчата з цим іменем володіють дивовижним даром поєднувати легке відношення до життя з діловими практичними устремліннями.

Позитивне емоційне звучання деяких слів досягається за допомогою пестливих суфіксів: Настуся, студенточка, красунечка тощо.

Для вираження позитивної оцінки можна використовувати такі конструкції:

– Номінативні: Красуня.

– Приєднувальні: Виглядаєте ви чудово. Привабливий. Розумний. Успішний.

– З однорідними членами: Сильний в спорті, успішний в навчанні, приємний в спілкуванні – ви ідеал.

Основними завданнями процесу виховання моральної культури студентів у ВНЗ є такі:

1. Виховання здатності сприймати життя на основі ідеалів добра і любові (до цього стимулюватимуть компліменти на позначення моральних рис).

2. Формування духовної компетенції майбутніх фахівців в інтелектуальній, емоційно-ціннісній та діяльній сферах особистісного розвитку (до цього стимулюватимуть компліменти, що характеризують інтелектуальні здібності студента).

3. Активізація творчого ставлення до дійсності, самостійність рішень та цілеспрямованих дій; розвиток умінь та навичок, які зумовлюють практичний характер морально-духовної культури, здатність до культурно-творчої діяльності, вміння цілісно планувати і вирішувати соціальні завдання (до цього стимулюватиме адекватна оцінка культурної діяльності).

4. Формування естетичних почуттів, любов до прекрасного (компліменти, що стосуються зовнішності та особистої інформації про студента, наприклад, імені).

5. Культивування найкращих рис української ментальності – працелюбності, милосердя, патріотизму, доброчинності; розвиток духовно-чуттєвого світу особистості: духовних потреб, прагнення до моральної досконалості [2, с. 102].

На основі викладеного можна зробити такий висновок: словесна стратегія виховання студентів, що реалізується через позитивнооцінну лексику, стимулює до вдосконалення, підвищує продуктивність праці та самооцінку студентів, спонукає до самореалізації, а головне, це – джерела духовного і морального піднесення особистості. Компліменти формують такі риси, як працелюбність, гуманність, колективізм, чесність, ощадливість, скромність, дисциплінованість, ввічливість тощо. Випадкові слова не проникають у свідомість, студенти не чують слів педагога, їх душа лишається глухою до слова, а позитивне слово, похвала стають тим інструментом, яким викладач впливає на моральні цінності та орієнтири студентів.

Список літератури:

1. Авксентьева Т. А. Педагогичні умови формування моральної свідомості студентської молоді / Т. А. Авксентьева / Наук. записки. Серія: Педагогіка і психологія. – Випуск 12. – Вінниця, 2005. – С. 176
2. Балагура О. Виховання духовної культури студентів вищих навчальних закладів / О. Балагура / Українознавство. – К., 2010. – Вип. 3(36). – С. 102
3. Васянович Г. П. Вибрані твори: у 7 т. / Г. П. Васянович. – Т. 3: Педагогічна етика: навчальний посібник. – Львів: Норма, 2015. – 420 с.
4. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навч. посіб. – 3-тє вид., доопрац. і доп. – К.: Знання, 2008. – 566 с.
5. Кони А. Ф. Нравственные начала в уголовном процессе. Т. 4 / А. Ф. Кони. – М.: Юрид. лит., 1967. – 514 с.
6. Пауло Коэльо. Ведьма с Портобелло [Електронний ресурс] / Пауло Коэльо. – М.: Изд.-во «АСТ», 2015. – Режим доступа: <http://coelo.ru/4/11-books/4/457-04-51>
7. Пришвин М. Глаза земли. Корабельная чаща [Електронний ресурс] / М. Пришвин. – Челябинск: Южно-уральское книжное издательство, 1981. – Ч. 4. – Режим доступа: <http://www.liveinternet.ru/users/4283209/post382735051/>
8. Сухомлинський В. О. Вибр. твори в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 2. – 670 с.
9. Шкіцька І. Ю. Маніпулятивні тактики позитиву: лінгвістичний аспект: [монографія] / Ірина Юрійвна Шкіцька; за наук. ред. проф. В. М. Бріцина. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 440 с.
10. Електронний ресурс: <http://www.foru.ru/slovo.21631.html>
11. Електронний ресурс: http://13school.moy.su/index/slovo_pro_vchitelja/0-25

References:

1. Avksentjeva T. A. Pedagogichni umovy formuvannia moralnoyi svidomosti studentaskoyi molodi / T. A. Avksentyeva / Nauk. zapysky. Seriya: Pedagogika i psykholohiya. – Vypusk 12. – Vinnytsia, 2005. – S. 176

2. Balahura O. Vykhovannia dukhovnoi kultury studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv / O. Balahura / Ukrainoznavstvo. – K., 2010. – Vyp. 3(36). – S. 102
3. Vasianovych H. P. Vybrani tvory: u 7 t. / H. P. Vasianovych. – T. 3: Pedagogichna etyka: navchalnyi posibnyk. – Lviv: Norma, 2015. – 420 s.
4. Vyshnevskiy O. Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedagogiky: Navch. posib. – 3-tie vyd., dooprats. i dop. – K.: Znannia, 2008. – 566 s.
5. Kony A. F. Nравственные начала в уголовном процессе. Т. 4 / А. F. Кони. – М. : Yuryd. lyt., 1967. – 514 s.
6. Paulo Koelo. Vedma s Portobello [Elektronnyi resurs] / Paulo Koelo. – M.: Yzd.-vo «AST», 2015. – Rezhym dostupu: <http://coelo.ru/4/11-books/4/457-04-51>
7. Pryshvin M. Hlaza zemly. Korabelnaia chashcha [Elektronnyi resurs] / M. Pryshvin. – Cheliabynsk: Yuzhno-uralskoe knyzhnoe yzdatelstvo, 1981. – Ch. 4. – Rezhym dostupu: <http://www.liveinternet.ru/users/4283209/post382735051/>
8. Sukhomlynskyi V. O. Vybr. tvory v 5-ty t. / V. O. Sukhomlynskyi. – K. : Rad. shkola, 1976. – T 2. – 670 s.
9. Shkitska I. Iu. Manipulativni taktyky pozytyvu: lingvistychnyi aspekt: [monohrafiia] / Iryna Yuriivna Shkitska; za nauk. red. prof. V. M. Britsyna. – K.: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, 2012. – 440 s.
10. Elektronnyi resurs: <http://www.foru.ru/slovo.21631.html>
11. Elektronnyi resurs: http://13school.moy.su/index/slovo_pro_vchitelja/0-25

References:

1. Avksentjev T. Pedagogical conditions of students' moral consciousness formation / T. Avksentyev / Scientific notes. Series: Pedagogy and Psychology. – Number 12. – Vinnytsia, 2005. – 176 p.
2. Balagura O. Spiritual culture education of academician / O. Balagura / Ukrainian Studies. – Kiev, 2010. – Number 3 (36). – 102 p.
3. Vasianovych G. Selected Works: in 7 books / G. Vasianovych. – V. 3: Teaching Ethics: a tutorial. – Lviv: Norma, 2015. – 420 p.
4. Vyshnevskiy A. Theoretical basis of modern Ukrainian education: Education guide. – Number 3, modified and add. – Kiev: Knowledge, 2008. – 566 p.
5. Kony A. Moral principle in criminal proceedings. V. 4 / A. F. Koni. – Moscow: jurid. lit., 1967. – 514 p.
6. Paulo Koelo. The Witch of Portobello [Electronic resource] // Paulo Koelo. – Moscow.: Publishing House "AST", 2015. – Mode of access: <http://coelo.ru/4/11-books/4/457-04-51>
7. Prishvin M. Eyes of earth. Ship thicket [Electronic resource] // Prishvin. M. – Cheliabinsk: South Ural book publishing house, 1981. – P.4. – Mode of access: <http://www.liveinternet.ru/users/4283209/post382735051/>
8. Suhomlinskyi V. Selected works in 5 t. / V. Suhomlinskyi. – Kiev: School, 1976. – V.2. – 670 p.
9. Shkitska I. Manipulative tactics of positive: linguistic aspect [monograph] / Irina Shkitska; Edited by prof. V. Britsyna. – Kiev: Publishing House of Dmytro Burago, 2012. – 440 p.
10. Web page: <http://www.foru.ru/slovo.21631.html>
11. Web page: http://13school.moy.su/index/slovo_pro_vchitelja/0-25

